

TIDLIG KULTURSTART

Til dig
der vil planlægge,
udføre og evaluere
små børns møde med
kunst og kultur

TIDLIG
KULTURSTART

På Slots- og Kulturstyrelsens [hjemmeside](#) kan du læse mere om initiativer for børn. Her finder du også temaside for Tidlig kulturstart med hæftets værktøjer.

På styrelsens hjemmeside kan du også tilmelde dig et nyhedsbrev, så du kan følge med i arbejdet med at skabe bedre adgang for de mindste til vores fælles kulturarv.

INDHOLD

”Sæt-i-gang”-værktøj

Kulturbørn 0-6 år -
Tidlig kulturstart i Helsingør 4

Organisering af kunst og kultur i dagtilbud

Impuls og fordybelse -
Tidlig kulturstart forankret på UC Syd 5

SMTTE-modellen som dialogværktøj

KulturSpør i daginstitutioner -
Tidlig kulturstart i Viborg 6

Observationsværktøj

KunstGødning -
Tidlig kulturstart i Nordjylland 7

Kunstmødemodellen – et procesværktøj

Teatermøder i børnehøjde -
Tidlig kulturstart i Holstebro 8

Guide til ”Før, under og efter” kulturoplevelser

Klar, parat, kultur fra start -
Tidlig kulturstart i Guldborgsund 9

Guide til forældreinddragelse

Slaraffen: en børnekulturel dannelsesrejse -
Tidlig kulturstart i Sorø 10

Om Tidlig kulturstart 11

HER FINDER DU
EN TEMASIDE FOR TIDLIG
KULTURSTART MED LINKS TIL
HÆFTETS VÆRKTØJER.

Hvad du kan bruge dette hæfte til?

Er du pædagog eller kulturformidler, kommunal konsulent eller kunstner, og vil du gerne skabe gode rammer for små børns møde med kunst og kultur?

Med dette hæfte får du et sted at starte. Hæftet præsenterer syv værktøjer baseret på syv projekters praksiserfaringer med organisering af små børns møde med kunst og kultur. Erfaringerne er skabt i perioden 2019-2022, hvor projekterne var en del af det nationale initiativ, Tidlig kulturstart.

Værktøjerne er udviklet af de enkelte projekter med udgangspunkt i deres unikke praksiserfaringer. Værktøjerne beskriver en bred vifte af overvejelser og udfordringer, man kan møde, når man arbejder med tværfaglige projekter, uanset om man er en erfaren pædagog i

dagtilbud, en ny medarbejder på en kulturinstitution, en kunstner der gerne vil arbejde med små børn, dagtilbuds- og kulturforvaltninger i kommuner eller undervisere på professionshøjskolernes pædagoguddannelser. De er alle tænkt som en indgang til et givent emne - en samtalestarter, der kan åbne op for fælles refleksioner.

På de følgende sider får du en kort introduktion til, hvad du kan bruge det enkelte værktøj til. De hænger ikke sammen, men de supplerer hinanden og har alle som mål at bidrage til, at flere små børn får flere og bedre møder med kunst og kultur i deres dagligdag.

Herefter er det bare at gå i gang.

God fornøjelse!

Samspil med Den styrkede pædagogiske læreplan

De pædagogiske mål i læreplanstemaet, "Kultur, æstetik og fællesskab", hænger godt sammen med erfaringerne fra projekterne i Tidlig kulturstart.

Ved at anvende værktøjerne kan du være med til at skabe kulturelle oplevelser, hvor børn både kan være deltagere og tilskuere. De forskellige oplevelser kan stimulere børnenes engagement, fantasi, kreativitet og nysgerrighed, og give dem erfaringer med at anvende

forskellige materialer, redskaber og medier. Brugen af værktøjer kan også understøtte, at I får planlagt aktiviteter og oplevelser, så alle børn indgår i fællesskaber, hvor de oplever egne og andres kulturelle baggrunde, normer, traditioner og værdier.

Find læreplanstemaet "Kultur, æstetik og fællesskab" på emu'en: <https://emu.dk/dagtilbud/kultur-aestetik-og-faellesskab/laereplanstemaet-og-de-paedagogiske-maal>

”Sæt-i-gang”-værktøj

KULTURBØRN 0-6 ÅR - TIDLIG KULTURSTART I HELSINGØR

Hvad kan du bruge værktøjet til?

Dette værktøj kan I bruge, når I gerne vil skabe flere kulturelle oplevelser for jeres børn, men kan være i tvivl om, hvor I skal starte. I kan også bruge det, når I ønsker at lave et større samarbejdsprojekt med andre dagtilbud, kunstnerne og/eller kulturinstitutioner.

Og sidst, men ikke mindst, giver det også inspiration til, hvor I kan søge mere viden om små børns møde med kunst og kultur, og hvor I kan undersøge, om der er øremærkede midler, I kan søge til jeres projekt.

Værktøjet fra Helsingør er på den måde både en samtalestarter, når projekter skal skabes og omsættes til handling, og også en tjekliste, så I får det vigtigste med fra begyndelsen.

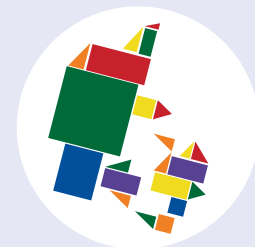

[Gå til værktøj](#)

I DAGTILBUDET KOM I GANG

- NETVÆRK**
  - Inddrag eksterne samarbejdspartnere. Det giver flere muligheder
  - Formuler formål, mål og delmål
- STRATEGI**
  - Rådfør jer evt. med en kulturkonsulent eller den lokale musik- eller billedskole om prisniveau
  - Arbejd på at tilvejebringe faste midler til materialer, honorarer og transport
- ØKONOMI**
  - Sæt et hold
  - Vær klar på rollefordeling
  - Sæt tid af til samarbejde
  - Inddrag kunstnere og kulturformidlere
  - Tolerer kaos og planlæg ikke alt i forvejen
  - Tag chancer
  - Tal om det der falder
  - Reflekter
- PROCESSTYRING**

NATIONALT INDSATSENS FUNDAMENT

- HVEM?**
  - Netværks- og nøglepersoner i ministerier = potentielle allierede og/eller samarbejdspartnere
  - FX: er der en konsulent eller lign. som kan vejlede? Er der afsat puljemidler, som I kan få del i?
  - Det kunne være i Slots- og Kulturstyrelsen og/eller Børne- og Undervisningsministeriet
- HVAD?**
  - Politiske strategier, visioner, politikker i kultur- og børne

Organisering af kunst og kultur i dagtilbud

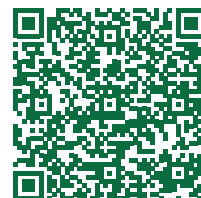
IMPULS OG FORDYBELSE - TIDLIG KULTURSTART FORANKRET PÅ UC SYD

Hvad kan du bruge værktøjet til?

Der er mange måder at gribe projekter an på og ligeså mange måder at arbejde i et lærende partnerskab. Alligevel er der generelle erfaringer, I kan gøre brug af, når I skal til at planlægge jeres projektforsøg og ønsker at skabe et godt samarbejde, styrke jeres evalueringspraksis og reflektere sammen til gavn for den fælles læring.

På tværs af projekterne i Tidlig kulturstart er en fælles erfaring, at det tager tid at etablere et godt samarbejde, når forskellige fagpersoner som pædagoger, kunstnere og kulturmedarbejdere skal samarbejde.

Et værktøj som dette kan derfor være en god hjælp til at starte den fælles samtale, fordi det er nemmere, når der er noget at tale ud fra.

[Gå til værktøj](#)

SMTTE-modellen som dialogværktøj

KULTURSPOR I DAGINSTITUTIONER - TIDLIG KULTURSTART I VIBORG

Hvad kan du bruge værktøjet til?

Et andet vigtigt element i et lærende partnerskab er et fælles sprog, så alle ved, hvad der bliver snakket om og I har en fælles forståelse af de begreber, I bruger. Dette kan SMTTE-modellen også bruges til.

Tidlig kulturstart i Viborg har eksperimenteret med, hvordan SMTTE-modellen kan anvendes på flere måder i flerfaglige projekter, hvor pædagoger, kunstnere og/eller kulturformidlere sammen skaber nye kunst- og kulturoplevelser for børn:

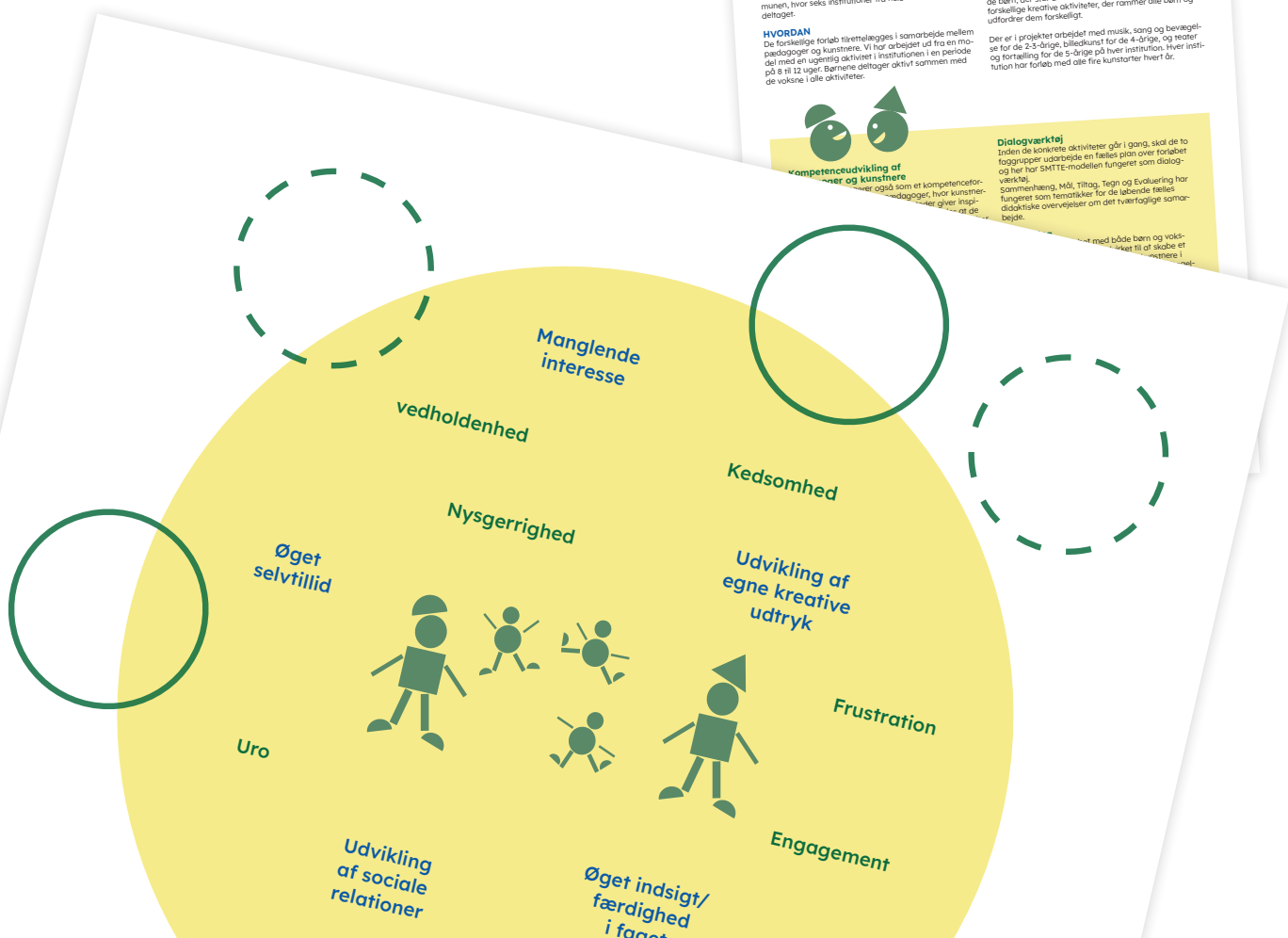
Som styringsværktøj i projektforsløbet kan det bruges til at forventningsafstemme og skabe overblik over de mål, I har sat op, samt dokumentere de valg, I træffer.

Som dialogværktøj kan modellen anvendes til at tale om, hvilke tegn fra børnegruppen, I i fællesskab vil være opmærksomme på.

[Du kan finde mere om SMTTE-modellen her](#)

[Gå til værktøj](#)

Observationsværktøj

KUNSTGØDNING - TIDLIG KULTURSTART I NORDJYLLAND

Hvad kan du bruge værktøjet til?

Observationsværktøjet er anden måde at gribe et fælles, flerfagligt projekt an på, når I også ønsker at styrke den faglige dialog på tværs af pædagoger, kunstnere og/eller kulturinstitutioner.

I samarbejde med professor Tatiana Chemi fra Aalborg Universitet har Tidlig kulturstart i Nordjylland udviklet et observationsværktøj, der kan bidrage til dette ved at sætte fokus på jeres individuelle observationer og efterfølgende fælles refleksioner.

Værktøjet styrker samtidig jeres dokumentation af, hvad I oplever, at børnene oplever til brug for fælles videndeling og den løbende praksisudvikling.

[Gå til værktøj](#)

TIDLIG KULTURSTART

Værktøj til observation
"I see, I think, I wonder"

Baggrund
KUNSTGØDNING startede op i april 2019 og er nu forankret i alle Region Nordjyllands 11 kommuner i LEGEKUNSTGØDNING.

I KUNSTGØDNING betragter vi børn som små væksgæder. KUNSTGØDNING starter med små væksgæder. KUNSTGØDNING bliver skabt med intentionen om at skabe gode vækstbetingelser for de 100 sprog i børnenes kunstnerik. Børnene er færdige med projektet på mødet mellem kunstnerik, barnet og pædagogen.

KUNSTGØDNING handler om dannelse, som netop sker i det "rum", hvor børnene leger, eksperimenterer, møder det ukendte og tør lave fejl.

Hvordan
Observationsværktøjet er tænkt som en hjælp til de deltagende voksne, der ønsker at observere, reflektere og fælles videndeling og praksisudvikling, og her ved skabe mulighed for overlevering af erfaringer mellem deltagere. De deltagende voksne er kunstner, observatør og personalet i institutionen.
For at få det fulde udbytte af observationsværktøjet er det en god idé at starte med at se den samlede video guide, hvor Tatiana Chemi...

Det kan også være en fordel at gennemse videoguiden, når man har været ude på sin første observation.

Hvad
Materialet bygger på observationer ud fra en model, KUNSTGØDNING har udarbejdet sammen med professor ved Aalborg Universitet, Tatiana Chemi. Modellen er opstået ud fra "The Flower model: Artfulness as crossroad". Vores erfaringer fra KUNSTGØDNING er, at de kulturskolelærere, der gennemførte observationerne, fik følgende udbytte:

- Gode input til eget professionelle virke
- Større refleksion om æstetiske læreprocesser i dagtilbud
- Fundament for faglig dialog med kunstner og pædagog

Om værktøjet
Observationsværktøjet er realiseret som...

	I see	I think	I wonder
Det kognitive			
Det emotionelle			

Kunstmødemodellen – et procesværktøj

TEATERMØDER I BØRNEHØJDE - TIDLIG KULTURSTART I HOLSTEBRO

Hvad kan du bruge værktøjet til?

Når I har besluttet jer for at lave et fælles projekt med andre dagtilbud, kulturinstitutioner og/eller kunstnere, kan I bruge dette værktøj som procesmodel for, hvordan dette samarbejde kan struktureres.

En fælles erfaring på tværs af projekterne i Tidlig kulturstart er, at det er vigtigt med en tydelig forventningsafstemning, så I kan skabe og bevare gensidig inspiration, læring og motivation mellem de deltagende voksne og børn. Dette bidrager værktøjet til ved at give overblik over, hvad der skal ske hvornår.

Når I undervejs eller efterfølgende skal dele jeres erfaringer med andre, er værktøjet også en god hjælp til at tale hele projektløbet igennem, både styrkerne og svaghederne.

[Gå til værktøj](#)

KUNSTMØDEMODELLEN

1

Kontakt

Formål: Etablering af kontakt og aftale om dato for møde.

Hvad sker der: Kunstner kontakter dagtilbuddet, introducerer sin kunstneriske udtryksform og aftaler forberedende møde.

2

Formøde mellem dagtilbuddet og kunstner

Formål: Forventningsafstemning og dialog i forhold til forløbet.

Hvad sker der: Ved formødet er det særligt væsentligt, at dagtilbuddet fortæller kunstner om den aktuelle børnegruppe, hvad de fx er særligt optagede af for tiden osv.

Det aftales herudfra, hvad afsættet for det kommende kunstmøde skal være, om der skal være et særligt tema, og hvordan samspillet mellem kunstner og det pædagogiske personale gribes an.

3

Forberedelse

Formål: Kunstner samt pædagogisk personale og børn forbereder sig hver især til det kommende kunstmøde.

Hvad sker der: Kunstneren forbereder første kunstmøde med afsæt i aftalerne fra formødet. I dagtilbuddet forbereder det pædagogiske personale børnene på det kommende kunstmøde. De taler fx med børnene om mødets tema, over sig i en sang eller remse, laver produkter osv., så børnene er med til at producere det fælles værk, der opstår ved kunstmødet.

6

Afholdelse af andet kunstmøde i dagtilbuddet

Formål: Et fælles værk opstår i mødet mellem kunstner og dagtilbud.

Hvad sker der: Kunstneren er den primære facilitator. Det pædagogiske personale er deltagende og understøtter børnenes deltagelse. Kunstneren overrækker dagtilbuddet et minde, der kan inspirere til nye lege, produkter og aktiviteter.

5

Mellem kunstmøderne - bearbejdning og videreudvikling

Formål: Dagtilbuddet bearbejder og arbejder videre med inputtet fra første kunstmøde. Kunstneren ligeså.

Hvad sker der: I dagtilbuddet arbejdes der fx videre med temaet, børnene producerer nye produkter, lærer nye sange osv. Det pædagogiske personale og kunstneren er i dialog om, hvad de hver især har oplevet ved det første møde, og hvad de på den baggrund planlægger, der skal ske på det andet møde.

4

Afholdelse af første kunstmøde i dagtilbuddet

Formål: Et fælles værk opstår i mødet mellem kunstneren og dagtilbud.

Hvad sker der: Kunstneren er den primære facilitator. Det pædagogiske personale er

7

Afholdelse af inspirationsworkshop

Formål: Det pædagogiske personale får redskaber til fortsat at arbejde med den kunstneriske udtryksform fra kunstmødet.

Hvad sker der: Det pædagogiske personale fra de deltagende dagtilbud deltager i en workshop med udgangspunkt i den kunstneriske udtryksform fra kunstmødet. Ved workshoppen får det pædagogiske personale inspiration og sparring fra kunstneren i forhold til at anvende den kunstneriske udtryksform i deres pædagogiske praksis i dagtilbuddet.

8

Opfølgende møde mellem dagtilbud og kunstner

Formål: Opfølgning og evaluering af brugen af den kunstneriske udtryksform i dagtilbuddets hverdagspraksis.

Hvad sker der: Det pædagogiske personale evaluerer, hvordan det går med fortsat at

Guide til ”før, under og efter” kulturoplevelser

KLAR, PARAT, KULTUR FRA START - TIDLIG KULTURSTART I GULDBORGSUND

Hvad kan du bruge værktøjet til?

Når I skal afsted på tur eller når I skal have besøg af en kunstner, hvordan skaber I overblik over, hvad der skal ske før, under og efter besøget? Og hvordan får I delt det, I oplever med jeres kollegaer?

I kan bruge dette værktøj til at planlægge og forankre jeres oplevelser med kunst og kultur både hos jer selv, hos jeres børn og i dagtilbuddet.

Det kan også anvendes til at afstemme praktik, roller og forventninger, når I skal have besøg af en kunstner eller på tur til en kulturinstitution.

Guiden er inspireret af sommerfuglemodellen og det arbejde, Skoletjenesten – Videntcenter for eksterne læringsmiljøer laver.

[Gå til værktøj](#)

FØR

DE VOKSNES FORBEREDELSE

Hvad ønsker vi hver især at få ud af forløbet?
Får børnene mest ud af flere, korte besøg eller én stor oplevelse?
Hvordan kommer vi frem?
Hvilke faciliteter er der til frokost, toilet osv. ?
Hvilke aktiviteter kan vi lave med børnene før besøget?

UNDER

Hvem har ansvar for hvad?
Hvordan sikrer vi, at alle børn får en god oplevelse?
Skal noget tilpasses netop denne gruppe børn?
Er der praktiske forhold, vi skal kende?

EFTER

BØRNEENS REFLEKSIONER

Hvordan husker de oplevelsen?
Hvordan sikrer vi, at alle børn får en god oplevelse?
Hvem har hvilke roller hvornår?
Og hvad består de af?

DE VOKSNES REFLEKSIONER

Hvordan kan vi arbejde videre med det kunstneriske udtryk i vores hverdag?
Hvad var godt?
Hvad var mindre godt?
Hvad vil vi gerne have mere af?

EFTER

Guide til forældreinddragelse

SLARAFFEN: EN BØRNEKULTUREL DANNELSESREJSE - TIDLIG KULTURSTART I SORØ

Hvad kan du bruge værktøjet til?

Hvis I savner idéer til, hvordan I kan inddrage forældrene, når I laver projekter med kunstnere eller kulturinstitutioner, er der god inspiration at hente i værktøjet fra Sorø.

Her handlede Tidlig kulturstart om at etablere nye kulturforløb for små børn, hvor de på en legende måde kunne arbejde med forskellige kunstarter og udtryk.

Og alle de nye oplevelser skulle forældrene også kende til. Derfor udviklede projektet et værktøj, der fungerer som en guide til forældreinddragelse.

[Gå til værktøj](#)

Guide til forældreinddragelse i kulturforløb mellem dagtilbud og kulturinstitution/kunstner

Denne guide sætter fokus på forældreinddragelse, når dag- og kulturinstitutioner/kunstnere samarbejder om at skabe kulturforløb for børn. Guiden er udviklet på baggrund af praksisbaserede erfaringer og giver inspiration til, hvordan man i fællesskab kan inddrage barnets forældre før og undervejs i kulturforløb af både kortere og længere varighed. Pluk idéer fra guiden, som I finder relevante i netop jeres kulturforløb.

Forældrecitater

"Det er vigtigt at være inddraget i og orienteret om et kulturprojekt i daginstitutionen for at kunne følge op på barnets oplevelse."

"... blive inddraget betyder, at vi ved, hvad projektet er og sammen kan snakke om det der kommer."

"... blive inddraget og informeret"

"... faktisk, hvor jeg på ... institutionen"

Opstart af kultur-forløbet:

Hvordan kan man forberede forældre på, at barnet skal deltage i et kulturforløb?

- **Producer en forældrefolder** der overordnet informerer om, hvad kulturforløbet handler om samt hvem barnet skal møde
- **Kulturinstitution/kunstner:** producer en video eller visuelt materiale, der præsenterer barnet for kulturinstitutionen/kunstneren og det, der skal arbejdes med. Det kan fx være et billede, en fortælling, præsentation af et instrument, en særlig genstand osv.
- **Skab materialer** som plakater, stickers mm., som synliggør det,
- **Inviter involverede børn og deres forældre** til et eftermiddagsarrangement i daginstitutionen umiddelbart efter kulturforløbet opstart. Kulturinstitution/kunstner deltager også til at fortælle om forløbet indhold og tidsplan. Kombiner med praktiske aktiviteter, som børn og voksne i fællesskab kan lave
- **Det kan være en god idé med faste dage** for aktiviteter i kulturforløbet, så forældre bedre kan følge med og sørge for, at barnet er i institutionen netop den dag

Erfaring viser, at forældre rigtig gerne vil inddrages. Jo mere - des større engagement og interesse kan man opleve hos dem

Erfaring viser, at forældreinddragelse også har stor værdi for barnet. Forskellige tiltag med fokus på forældreinddragelse skaber gentagelser for barnet - og børn elsker gentagelser!

Undervejs i kulturforløbet:

Hvordan kan man inddrage forældrene undervejs?

- **Informér løbende forældre om aktiviteter** i forløbet via nyhedsbreve, billeder, film, konkret materiale der udstilles eller sendes med hjem
- **Inddrag kompetencer og ressourcer** bl...

Om Tidlig kulturstart

Det nationale initiativ, Tidlig kulturstart, har understøttet, at flere små børn på tværs af landet får flere og bedre møder med kunst og kultur i deres dagtilbud.

Initiativet bestod af en pulje på 5,5 millioner kr., et spor for national videndeling og et projektstøtteforløb for de deltagende projekter.

Puljen blev uddelt i 2019 og støttede i alt otte projekter. Et enkelt projekt måtte stoppe før tid, men syv projekter har gennemført, og de har alle skabt betydelige lokale, regionale og nationale erfaringer, der på forskellige måder er blevet forankret, så flere små børn med tiden vil opleve flere kvalitetsfyldte møder med kunst og kultur i løbet af deres daginstitutionsliv.

Tak til de deltagende projekter

Slots- og Kulturstyrelsen ønsker at takke de deltagende projekter for deres tillidsfulde og nysgerrige deltagelse i processtøtteforløbet, for deres store arbejde med at skabe relevante og brugbare værktøjer, og for alle de nye møder med kunst og kultur, små børn over hele landet har haft takket være projekternes indsats.

Slots- og Kulturstyrelsen ønsker ligeledes at takke [Skoletjenesten - Videncenter for eksterne læringsmiljøer](#) for deres rolle som sarringspartner i processtøtteforløbet og i sporet for national videndeling.

